VARSINAIS-SUOMEN KÄRÄJÄOIKEUS
EGENTLIGA FINLANDS TINGSRÄTT
Sairashuoneenkatu 2-4, PL 376
20101 TURKU
Puh. 029 564 6200
Sp. Varsinais-suomi.ko@oikeus.fi

LAUSUNTO

19.4.2017

LaV@eduskunta.fi

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Viite: Lakivaliokunta torstai 20.04.2017 klo 10:00
Lausuntopyyntö 23.3.2017

Asia: Varsinais-Suomen käräjäoikeuden lausunto äitiyslakia koskevasta kansalaisaloitteesta KAA 3/2016 vp.

Kansalaisaloitteen keskeinen sisältö

Kansalaisaloite äitiyslaista perustuu oikeusministeriön Äitiyslakityöryhmän vuonna 2014 laatimaan mietintöön (OM 50/2014) sekä lausuntopalautteen perusteella viimeisteltyyn hallituksen esitysluonnokseen.

Kyseisessä esitysluonnoksessa ehdotetaan säädettäväksi äitiyslaki sekä tehtäväksi tarvittavat muutokset hedelmöityshoidoista annettuun lakiin, oikeudenkäymiskaareen, lapsen elatuksesta annettuun lakiin, lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin, perintökaareen ja elatustukilakiin.

Ehdotuksen mukaan äitiyslaki sisältäisi säännökset äitiyden määräytymisestä. Sen lisäksi, että lapsen synnyttäjä on lapsen äiti, ehdotuksen mukaan lapsen synnyttäneen äidin naispuolinen kumppani voitaisiin vahvistaa lapsen äidiksi silloin, kun lapsi on hankittu yhteisen sopimuksen perusteella hedelmöityshoitojen avulla. Äitiys vahvistettaisiin tällöin samalla tavoin kuin isyys, joko tunnustamisen perusteella tai tuomioistuimen päätöksellä. Menettely korvaisi näissä tapauksissa perheensisäisen adoption. Hedelmöityshoidoista annettua lakia muutetaan samalla siten, että jatkossa naisparien on mahdollista saada hedelmöityshoitoja yhdessä.

Ehdotus sisältää myös äitiyttä koskevat kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset. Ehdotetun äitiyslain säännökset äitiyden selvittämisestä, tunnustamisesta, vahvistamisesta, kumoamisesta sekä kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvista kysymyksistä vastaavat pitkälti isyyslain (11/2015) säännöksiä.

Ehdotetun sääntelyn tavoitteena on ensinnäkin selkeyttää oikeustilaa säätämällä nimenomaisesti, että lapsen synnyttänyt henkilö on lapsen äiti. Toiseksi tavoitteena on vahvistaa naisparien vanhemmuutta siten, että heidän asemansa vanhempina on mahdollisimman yhdenvertainen suhteessa eri sukupuolta oleviin vanhempiin. Samalla varmistetaan lapsen edun toteutuminen tekemällä mahdolliseksi se, että kahden henkilön yhteisellä päätöksellä hankkimalle lapselle voidaan lähtökohtaisesti aina vahvistaa kaksi oikeudellista ja elatusvelvollista vanhempaa.

Esityksen perusteluista käy ilmi, että kyseisen lain tarkoituksena on turvata lapsen etu.

Pyydettynä lausuntona ehdotuksesta äitiyslaista ja siihen liittyvistä laeista käräjäoikeus lausuu seuraavaa

Sääntelyn tarve

Kansalaisaloitteen mukaan vahvistettaisiin kokonaan uusi laki, joka sisältäisi säännökset äitiyden määräytymisestä. Lapsen synnyttäneen naisen lisäksi äidiksi voitaisiin tunnustamisen tai tuomioistuimen tuomion perusteella vahvistaa nainen, joka on antanut suostumuksensa lapsen synnyttäneen äidin kanssa hedelmöityshoitoon.

Isyyslain uudistamisen yhteydessä annetussa Oikeusministeriön julkaisussa OM 56/2013 on käyty myös äitiyteen liittyvää kansainvälistä sääntelyjä läpi (s. 15-19). Kaikissa julkaisussa tarkastelluissa maissa, joissa on otettu käyttöön yleinen äitiyttä koskeva määritelmä (Norja, Viro, Venäjä, Saksa, Ranska ja Alankomaat), lapsen synnyttänyttä naista pidetään lähtökohtaisesti lapsen äitinä. Samaan lopputulokseen on päädytty niissäkin tapauksissa, joissa äitiyden määritelmä on rajattu hedelmöityshoitotilanteisiin (Ruotsi, Tanska, Islanti, Englanti ja Wales). Lapsen synnyttäneen naisen äitiys on kaikissa edellä tarkastelluissa maissa otettu lähtökohdaksi siitä riippumatta, miten esimerkiksi sijaissynnytystä koskeva kysymys on erityislainsäädännöllä ratkaistu. Suomen perustuslain (731/1999) 80 §:n 1 momentin mukaan yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädettävä lailla. Äitiyden määräytymistä koskevia periaatteita ei ole kuitenkaan kirjattu lainsäädännön tasolle Suomessa. Vakiintuneesti on kuitenkin katsottu, että nainen, joka synnyttää lapsen, on lapsen äiti. Säännöksiä äitiyden vahvistamisesta tai kumoutumisesta ei ole muualla kuin adoptiolaissa.

Isyyslain 3 §:n 2 momentin mukaan lapsen isäksi katsotaan mies, joka on yhteisymmärryksessä äidin kanssa on antanut suostumuksen siihen, että lapsen ädille annetaan hedelmöityshoidoista annetun lain 1 §:ssa tarkoitettua hedelmöityshoitoa ja lapsi on syntynyt annetun hoidon tuloksena. Se, että lapsen synnyttäneen äidin mahdollisella naispuolisella puolisolla, ei olisi tähän verratavaa oikeutta saada vanhemmuuttaan lapseen vahvistettua, olisi vastoin Suomen perustuslain 6 §:n 2 momentista ilmenevää syrjintäkieltoa.

Ottaen huomioon erityisesti Suomen perustuslain 80 §:n 1 momentin säännös yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien määrittelemisestä lailla sekä mainitun lain 6 §:n 2 momentista ilmenevä syrjintäkielto sekä kansainvälinen äitiyttä koskeva sääntely, käräjäoikeus pitää sääntelytarvetta tältä osin perusteltuna.

Muu huomioon otettava lainsäädäntö

Uutta 1.3.2017 voimaantullut avioliittolakia, jossa samaa sukupuolta olevat puolisot voivat solmia avioliiton, ei ole otettu huomioon lakiehdotusta laadittaessa. Koska äitiyttä ei puolisoiden avioliiton perusteella äitiyslaissa isyyslain 2 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla tunnusteta, tulee tältä osin tehdä vain vähäisiä korjauksia muun muassa nyt puheena oleviin lakeihin, kuten hedelmöityshoitolakiin lisäämällä puolisoiden parisuhdevaihtoehdoksi myös puolisoiden välinen avioliitto.

Oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettu laki on rajoitettu koskemaan ainoastaan isyyden vahvistamista ja kumoamista koskevia asioita. Mikäli äitiyttä koskevissa asioissa, esimerkiksi äityslakiehdotuksen 32 §:n tarkoittamalla tavalla, on tarpeen hankkia näyttöä äitiyden vahvistamista tai kumoamista koskevissa asioissa, tulee tämä seikka huomioida myös kyseisen lain käyttöalan laajentamisessa. Lakiehdotuksessa ei ole esitetty muutoksia kyseiseeen lakiin.

Kuten jäljempänä tarkemmin ilmenee käräjäoikeus katsoo, että myös lakia holhoustoimesta olisi perusteltua vähäisin osin muuttaa.

Hedelmöityshoitoa saavan ja suostumuksen antajan ikä

Hedelmöityshoitolaissa ei suoranaisesti edellytetä, että hoitoa saava tai suostumuksen antava olisi täysi-ikäinen, mitä käräjäoikeus pitää selvänä epäkohtana. Äitiyslakiehdotuksenkin esitöissä tuodaan esiin, että alaikäinenkin nainen voisi tunnustaa äitiytensä ja että hänen huoltajiaan tai edustajiaan kuultaisiin asiasta.

Käräjäoikeus katsoo, että toisin kuin isyyden osalta, asiassa ei ole äitiyden osalta perusteltua hyväksyä sitä, että alaikäinen nainen voisi tunnustaa äitiyttään edes vanhempiensa tai huoltajiensa myöntävaikutuksella.

Hedelmöityshoitoa saavan henkilön ja siihen suostumuksensa antavan tulisi edellyttää pääsääntöisesti olevan täysi-ikäinen ja tämän seikka tulisi ilmetä lain tasolla. Hedelmöityshoitolakiin tulisikin lisätä, että hoitojen ja suostumuksen edellytyksenä on 18vuoden ikä, jolloin äitiyslakiehdotuksen 18 §:n 1 momentin 3 -kohta olisi tarpeeton. Tunnustamiselle asetettava 18 vuoden ikäraja tulee näkyä myös esimerkiksi äityslakiehdotuksen 14 §:n 4 momentin terveydenhoitajan, kätilön ja lastenvalvojan perusteena kieltäytyä ottamaan vastaan tunnustamista.

Asiaa on tarkastelu tarkemmin oikeuskirjallisuudessa artikkelissa Hedelmöityshoidot, lisääntymisvapaus ja lapsen etu (Sakari Salminen – Riitta Burrell – Lasse Lehtonen) sivuilla 352-353 (ote liitteenä). Artikkelissa on suositeltu, että ikärajamääräys siitä, että hedelmöityshoitoa saavan ja hoitoon suostumuksensa antavan pitää olla 18 vuotta täyttänyt.

Mikäli hedelmöityshoidon antamiselle on saajan terveydentilaan perustuva perusteltu syy alaikäisenä, käräjäoikeus pitää perusteltuna, että hoitoa antavalle lääkärille annetaan lainsäädännössä mahdollisuus antaa hedelmöityshoitoa poikkeuksellisesti tällaisesta perustellusta syystä.

Holhoustoimilaissa on katsottu, että isyyden tunnustaminen on niin henkilökohtainen toimi, että edunvalvoja ei voi tätä tehdä päämiehensä puolesta. Näin tulisi rajata myös äitiyden tunnustamisen osalta.

Lapsen etu

Lakiehdotuksen perusteluista käy ilmi, että lakia sovellettaessa on otettava huomioon erityisesti lapsen etu kuten lapsia koskevassa lainsäädännössä yleisestikin (s. 37/53) .

Äitiyden selvittämisen keskeyttämistä koskevassa lakiehdotuksen 9 §:ssä on lastenvalvojalle annettu mahdollisuus keskeyttää äitiyden selvittäminen muun muassa, kun nainen ei ole tunnustanut äitiyttään ja on erityinen syy olettaa, että äitiyden selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista eikä 15 vuotta täyttänyt lapsi vaadi äitiyden selvittämistä.

Lakiehdotuksen perustelujen mukaan: "Säännöksen tarkoituksena on ottaa huomioon tilanteet, joissa pyrkimyksen äitiyden selvittämiseksi tulee väistyä tätä painavampien inhimillisten syiden vuoksi. Tällaisia ovat esimerkiksi tilanteet, joissa lapsen ja äidin terveys ja turvallisuus ovat uhattuina. Lapsen etu voi näissä tilanteissa vaarantua myös välillisesti, jos äiti pakotetaan läpikäymään hänelle mahdollisesti hyvinkin traumaattisia kokemuksia, mikä vaikuttaisi äidin terveyteen ja mahdollisuuteen huolehtia lapsesta" (s. 32/53).

Käräjäoikeus katsoo, että lakiehdostuksen perustelut sopinevat ehkä isyysasiaan mutta niistä ei saa mitään vastinetta, kun on kysymys hedelmöityshoidolla yhteisymmärryksessä alulle pannun lapsen äitysasiasta.

Yksinomaan hedelmöityshoitoon suostuminen ja siitä syntyminen ainoana perusteena äitiyden vahvistamiselle tai kumoamiselle ei tuo lapsen etua erityisen hyvin esille. Käräjoikeus katsoo, että tuomioistumelle tulee antaa mahdollisuus ratkaista äitiysasia viimesijaisesti lapsen edun perusteella.

Lapsen etu ei käräjäoikeuden käsityksen mukaan tule erityisen hyvin huomioon esimerkiksi tapauksissa, joissa hedelmöityshoitoon suostumuksensa antanut nainen poistuu perheyhteydestä ja lapsen synnyttänyt äiti muuttaa yhteen toisen naisen kanssa, joka saattaa hyvinkin muodostaa lähemmät perhesuhteet lapseen kuin hedelmöityshoitoon alunperin antanut nainen. Vanhemmuuden vahvistamisen lähtökohtana tulisi kuitenkin olla lapsen etu kussakin yksittäistapauksessa.

Haastehakemuksen tiedoksiaantamista käsitellään lakiehdotuksen 28 §:ssä. Sen mukaan myös kuulutustiedoksianto olisi mahdollinen. Jotta haasteen tiedoksiantaminen kuuluttamisella olisi mahdollista, tiedoksiannon vastaanottajan olinpaikka ei ole tiedossa. Äitiyden vahvistamisen osalta herää kysymys, onko lapsen edun mukaista vahvistaa hänen toiseksi äidikseen naista, jonka olinpaikasta ei ole tietoa, joka tuskin olisi mukana lapsen elämässä ja äitiyttä tukisi ainoastaan todistus annetusta hedelmöityshoidosta sekä suostumus hoidoista. Suostumus ja todistus hoidoista ei liene riittävä näyttö äitiyden vahvistamiseksi.

Vastaajaksi haastaminen 28 §

Käräjäoikeus katsoo, että lainkohtaa koskevissa perusteluissa on liiankin pitkälti kopioitu isyyslain esitöitä ajattelematta sisältöä enemmälti. Kun on kysymys hedelmöityshoidosta, useamman äitiehdokkaan ilmaantuminen vahvistettavaksi on varsin epätodennäköistä.

Esityksen esitöiden mukaan käräjäoikeuden tulisi jättää hakemus lepäämään kunnes olisi varmistettu, ettei isyyttä voida vahvistaa (S. 38/53). Käräjäoikeus ei pidä menettelytapaa tarkoituksenmukaisena.

Käräjäoikeuden on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan tutkittava, voiko käräjäoikeus ottaa asiaa tutkittavaksi. Jos ehdoton edellytys asian käsittelylle puuttuu, tulee kanne jättää tutkimatta. Näin ollen käräjäoikeus ei tällaisissa tapauksissa, joissa edellytykseksi on määritelty isyyden selvittäminen, jää odottamaan isyyden selvittämistä, vaan oletetaan, että tämä on tehty ennen äitiysasian vireille panoa käräjäoikeudessa. Tämä seikka tulee ottaa huomioon asian jatkovalmistelussa.

Näytön hankkiminen 32 §

Äitiyslakiehdotuksen 32 §:n mukaan tuomioistuimen on omasta aloitteestaan määrättävä hankittavaksi kaikki se selvitys, minkä se katsoo asian ratkaisemisen kannalta tarpeelliseksi. Vastaava säännös on isyyslaissa. Isyysasiassa määrätään asianosaisista otettavaksi oikeusgeneettiset tutkimukset tarpeellisissa määrin.

Näyttökysymys nousee keskeiseksi sekä äitiyden vahvistamisen että kumoamisen osalta tuomioistuimessa. Käytännössä todistelu koskisi suostumusta hedelmöityshoitojen antamiseen. Lakiehdotuksen perustelujen mukaan suostumuksen ei olisi pakko olla kirjallinen, jos hedelmöityshoitoa on esimerkiksi annettu valtiossa, jossa kirjallista suostumusta ei vaadita.

Siinä vaiheessa, kun asia tulee käsiteltäväksi tuomioistuimeen, osapuolilla on erimielisyys äitiydestä ja asia ratkaistaan lopulta esitetyn näytön perusteella. Toinen osapuolista esittää suostumuksen osoittavan äitiyttä ja toinen kiistää tämän. On myös mahdollista, että osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että hedelmöityshoitoa on annettu yhteisymmärryksessä ja suostumus on annettu, mutta erimielisyyttä voi olla siitä, onko lapsi syntynyt hoitojen tuloksena. Kirjallinenkaan suostumus hedelmöityshoitoon ei osoita sitä, että lapsi olisi syntynyt annettujen hoitojen seurauksena.

Äitiyttä vahvistettaessa tai kumottaessa ei ole mahdollista tehdä samalla tavalla oikeusgeneettistä tutkimusta kuin isyyttä vahvistettaessa tai kumotessa.

On siten mahdollista, että epäselväksi jää se, onko lapsi syntynyt annettujen hoitojen tuloksena. Miten äityden vahvistamiseen tulee tällöin suhtautua? Lapsen etu lienee saada toinen elatusvelvollinen vanhempi, mutta äidiksi oletetulle tulee turvata oikeudenmukainen oikeudenkäynti.

Lakiesityksen 3 §:n 1 momentin mukaan edellytyksenä äitiyden vahvistamiselle kuitenkin on, että nainen on yhteisymmärryksessä synnyttäneen kanssa antanut suostumuksen hedelmöityshoitoon ja että lapsi on syntynyt hoidon tuloksena. Pelkkä suostumus hedelmöityshoitoon ei riitä äitiyden vahvistamiselle. Tuleeko äitiyden vahvistaminen perustaa riittävään todennäköisyyteen lapsen syntymisestä hedelmöityshoidon seurauksena?

Näytön hankkiminen äitiyden vahvistamisen tueksi on vaikeaa. Oikeusgeneettisillä tutkimuksilla ei ole merkitystä äitiyttä vahvistettaessa, koska geneettistä perimää lapsella ja vahvistettavalla äidillä ei ole. Oikeusgeneettiset tutkimukset myös sen osoittamiseksi, että lapsi on syntynyt hoitojen tuloksena ovat ongelmallisia.

Ottaen huomioon näytön hankkimista koskevat ongelmat, käräjäoikeus katsoo, että kantajan tulisi hankkia näyttö tuomioistuinkäsittelyyn äitiysasioissa ja hänelle tulisi asettaa näyttötaakka kanteensa tueksi esitettävistä seikoista.

Adoptiomenettelyn keventäminen

Varsinais-Suomen käräjäoikeudessa perheen sisäisen adoption käsittely kestää yleensä kaikkiaan noin viisi päivää. Olisi ehkä tarkoituksen mukaista harkita, onko hedelmöityshoitotapauksissa tarpeen tehdä kaikkia toimenpiteitä, kuten antaa adoptioneuvontaa ja tehdä kotikäyntiä, jotta se olisi varteenotettava ja nopea vaihtoehto turvata lapselle kaksi vanhempaa.

Tuomioistuimen näkökulmasta perheen sisäisen adoption kehittäminen olisi hyvä vaihtoehto vanhemmuuden vahvistamiselle. Äitiyslain käsittelyyn erityisesti tuomioistuinmenettelyn, näytön hankkimisen sekä arvioimisen osalta liittyy oikeusturvaongelmia.

Hanna Väliaho
Käräjätuomari

Camilla Hyypiä
Käräjäsihteeri

Liite Ote artikkelista
Sakari Salminen – Riitta Burell – Lasse Lehtonen:
Hedelmöityshoidot, lisääntymisvapaus ja lapsen etu
Oikeustiede-Jurisprudentia 2007:XL s. 352-354

Sakari Salminen – Riitta Burrell – Lasse Lehtonen

HEDELMÖITYSHOIDOT, LISÄÄNTYMISVAPAUS JA LAPSEN ETU

OIKEUSTIEDE-JURISTRUDENTIA 2007: XL
S. 303.

4 HEDELMÖITYSHOITOJEN ANTAMISEDELLYTYKSET

4.1 Hoitoa saavaa koskevat vaatimukset

Hedelmöityshoidon antamisen edellytykset on säädetty Suomessa negatiivisesti eli säätämällä hedelmöityshoidon antamisen esteistä. Tahatonta lapsettomuutta ei asetettu hedelmöityshoitojen antamisen edellytykseksi eikä, toisin kuin esimerkiksi Tanskassa, Suomen hedelmöityshoitolaissa ole mitään ehdotonta ikärajaa, jota vanhemmalle naiselle hedelmöityshoitoa ei saisi antaa. Ikärajoituksen puuttumisesta huolimatta lain esitöissä katsottiin kuitenkin, ettei ole syytä suosia suuntausta, jossa syntyvän lapsen äiti ei olisi iältään verrattavissa luonnonmukaisesti syntyvien lasten äiteihin.[107]

Tilanteista, joissa hedelmöityshoitoa ei saa antaa, säädetään hedelmöityshoitolain 8 §:ssä. Hedelmöityshoitoa ei saa ensinnäkään antaa, ellei hoitoa saava ole kirjallisesti suostunut hoidon antamiseen. Asiakirjaa, josta ilmenee hedelmöityshoitoa saavien suostumukset, ehdot ja muut hedelmöityshoitolain 10 §:n edellyttämät yksilöinti- ja muut tiedot, kutsutaan *hoitosuostumukseksi*. Hedelmöityshoitopalvelujen antajan tehtävänä on tallettaa yksi hoitosuostumuksen kappale arkistossa, jossa se on säilytettävä erillään muista potilasasiakirjoista.

Hoitoa saavan naisen suostumuksen periaatteellinen merkitys on siinä, että hoitoa saavasta naisesta tulee lapsen synnyttäjänä aina lapsen äiti. Kun hoitoa saavalla tarkoitetaan hedelmöityshoitolain 2 §:n 2 kohdan mukaan paitsi yksinäistä (eli itsellistä) naista, joka ei ole avioliitossa tai avoliitossa, myös miehen ja naisen muodostamaa avo- tai avioparia, on hedelmöityshoidon antamisen edellytyksenä siis myös *mahdollisen avio- tai avomiehen suostumus*. Avo- tai aviomiehen suostumuksen merkitys korostuu sen vuoksi, että se on keskeinen tunnusmerkki lapsen oikeudellisen isyyden määräytymisessä.

Hoitoa saavan tai hoitoon suostumuksensa antavan alaikärajasta ei ole erityisesti säädetty, toisin kuin sukusolujen luovuttajalta vaadittavasta 18 vuoden iästä. Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1.2 §:n nojalla 15 vuotta täyttäneellä alaikäisellä on huoltajansa tai muun laillisen edustajansa ohella itsenäinen puhevalta henkilöään koskevissa asioissa. Hedelmöityshoitoa koskevassa suostumuksessa on selvästi kysymys henkilökohtaisesta asiasta, joten alle 15-vuotias ei voi pätevästi antaa suostumustaan hedelmöitys-

[107] HE 3/2006 vp, s. 15–16 ja 29–30.

hoitoon. Toisaalta asian henkilökohtaisen luonteen vuoksi ei ole mahdollista, että alle 15-vuotiaan huoltaja tai muu laillinen edustaja antaisi suostumuksensa alaikäiselle annettavasta hedelmöityshoidosta tämän puolesta. Vaikka yli 15-vuotiaan alaikäisen huoltajalla tai muulla laillisella edustajalla on asiassa rinnakkainen puhevalta, asian henkilökohtaisen luonteen johdosta on kuitenkin katsottava, ettei huoltajan vastustuksellakaan ole asiassa ratkaisevaa merkitystä. Tätä kantaa tukee holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 29.3 §:n säännös, jonka mukaan edunvalvoja ei voi antaa päämiehensä puolesta suostumusta avioliittoon tai lapseksiottamiseen, tunnustaa isyyttä, hyväksyä isyyden tunnustamista, tehdä tai peruuttaa testamenttia eikä edustaa päämiestään muussa sellaisessa asiassa, joka on näihin rinnastuvin tavoin henkilökohtainen. Suostumus hedelmöityshoidon antamiseen on perusteltua rinnastaa tällaisiin holhoustoimesta annetussa laissa tarkoitettuihin asioihin, jolloin hoidon saamisen edellytyksenä on oltava aina vähintään 15 vuotta täyttäneen henkilön oma suostumus.

Käytännössä kysymys siitä, voidaanko alle 18-vuotiaalle antaa hedelmöityshoitoa vai ei, jäänee lähinnä teoreettiseksi.[108] On kuitenkin ajateltavissa, että hoitoa saavan parin osapuolet ovat eri-ikäisiä sillä tavoin, että toinen osapuolista on täysi-ikäinen ja toinen on alaikäinen. Esimerkiksi vastaan voi tulla tilanne, jossa hoitoa haluava nainen on 18-vuotias ja hänen avomiehensä on 17-vuotias. Tällaisessa tilanteessa ei ole ajateltavissa, että kieltäydyttäisiin antamasta hoitoa täysi-ikäiselle naiselle vain sillä perusteella, että hänen avomiehensä, josta tulee suostumuksensa perusteella lapsen isä, on alaikäinen. Toisaalta, jos kysymyksessä on päinvastainen tilanne, jossa hoitoa haluava nainen on 17-vuotias ja mies 18-vuotias, saattaa naisen nuori ikä muodostaa hoidon antamiselle hedelmöityshoitolain 8 §:n 3 kohdan mukaisen lääketieteellisen tai 5 kohdan mukaisen esteen hedelmöityshoidon antamiselle. Viime kädessä hoitoa antava lääkäri ratkaisee, täyttyvätkö hoidon antamiselle säädetyt edellytykset myös hoitoa saavan iän osalta.

Selvä ikäraja siitä, että hedelmöityshoitoa saavan ja hoitoon suostumuksensa antavan pitää olla 18 vuotta täyttänyt, voisi kuitenkin olla suositeltava. Tätä tukee myös avioliittolain (234/1929) 4 §:n säännös, jonka mukaan avioliiton solmiminen edellyttää pääsääntöisesti 18 vuoden ikää. Oikeusministeriö voi kuitenkin erityisistä syistä antaa luvan avioliiton

[108] Tosin eräiden nuorten aikuisten syöpätautien, esim. Hodginin taudin, yhteydessä on tavanomaista varastoida sukusoluja hoidon mahdollisesti aiheuttaman hedelmättömyyden varalta. Tällöin sukusolun luovuttaja on alle 18-vuotias.

solmimiselle tätä nuoremmalle henkilölle. Ehdottomana alaikärajana on avioliiton solmimisen osalta katsottu olevan 16 vuoden ikäraja rikoslain 20:6 §:n lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistavuutta koskevan säännöksen perusteella.[109] Tätä rikoslain säännöksen mukaan määräytyvää 16 vuoden alaikärajaa ei ole kuitenkaan asianmukaista noudattaa hedelmöityshoidon antamisen harkinnassa siitä syystä, ettei hedelmöityshoidon antaminen edellytä sukupuoliyhdyntää eikä muutakaan rikoslaissa tarkoitettua seksuaalista tekoa.

Hedelmöityshoitolain 8 §:n 2 kohdan mukaan hoitoa saavan parin kumpikaan osapuoli ei saa olla avioliitossa muun henkilön kanssa. Tämä lisäedellytys on tarpeen sen vuoksi, että jos hedelmöityshoitoa saava nainen olisi avioliitossa muun kuin hoitoon suostumuksensa antaneen miehen kanssa, aviomiehestä tulisi isyysolettaman nojalla lapsen oikeudellinen isä. Tästä seuraisi puolestaan turhia isyyden kumoamistilanteita.[110]

Lisäksi hedelmöityshoitolain 8 §:n 4 kohdassa edellytetään, että hoitoa saava, eli tässä tapauksessa käytännössä hoitoa saavan naisen avo- tai aviomies, ei ole peruuttanut suostumustaan tai että hän ei ole kuollut. Hedelmöityshoidon käyttöön suostuneen elossa olon vaatimuksella on tarkoitus turvata lapsen oikeus syntyä elossa olevista vanhemmista niissä tilanteissa, joissa hedelmöityshoidossa käytetään parin miehen omia sukusoluja. Suostumuksen peruuttamisen sääntelyllä on merkitystä lähinnä hoitoa saavan naisen avo- tai aviomiehen osalta, sillä peruuttamalla suostumuksensa mies voi estää sellaisen hoidon antamisen, jonka tuloksena hänet voidaan vahvistaa lapsen isäksi.[111] Suostumuksen peruutus on tehtävä ilmoittamalla siitä hedelmöityshoitopalvelun antajalle (L hedelmöityshoidoista 10.2 §).

Hedelmöityshoitolain 8 §:n 2 ja 4 kohdan säännökset vaikuttavat yhdessä erityisesti avioliitossa olevaan hoitoa saavaan naiseen. Jos hedelmöityshoitoa saava nainen on avioliitossa eikä aviomies anna suostumustaan hedelmöityshoitoon tai hän peruuttaa suostumuksensa siihen, voidaan säännösten yhdessä tulkitsemisen myötä naiselle antaa lainmukaisesti hedelmöityshoitoa vasta sen jälkeen, kun hänen avioeronsa on tullut lainvoimaiseksi. Hedelmöityshoito aviomiehen sukusoluja käyttäen ei tietenkään tällöin tule kysymykseen, sillä hoitosuostumuksen peruuttaminen aiheuttaa automaattisesti myös kiellon käyttää sukusoluja toiselle annettavassa hedelmöityshoidossa.

---

[109] *Aarnio – Kangas* 1994, s. 4–5.

[110] HE 3/2006 vp, s. 29.

[111] Ibid., s. 31.